

Veli-Pekka Viljanen

HE 48/2025 vp laiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 6.3.2026

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annettua lakia. Muutoksella annettaisiin Suomen viranomaisille toimivalta muuntaa vieraassa valtiossa määrätty kuolemanrangaistus Suomessa täytäntöön pantavaksi vapautteen kohdistuvaksi seuraamukseksi.

Perustuslain 7 §:n 2 momenttiin sisältyy ehdottoman kiellon muotoon kirjoitettu kuolemanrangaistuksen kieltoa koskeva säännös, jonka mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan. Mahdollisuus kuolemanrangaistuksen käyttöön rauhan aikana poistettiin Suomessa vuonna 1949. Kokonaan kuolemanrangaistus poistettiin Suomen rangaistusjärjestelmästä vuonna 1972. Perustuslakivaliokunnan mukaan perustuslain kyseinen säännös kieltää yksiselitteisesti ja ehdottomasti paitsi kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon, myös kuolemanrangaistukseen tuomitsemisen Suomessa (ks. esim. PeVL 28/2024 vp, kappale 35).

Kuolemanrangaistuksen kieltö sisältyy myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6. ja 13. lisäpöytäkirjoihin ja KP-sopimuksen 2. lisäpöytäkirjaan, jotka Suomi on ratifioinut. Lisäksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut kuolemanrangaistuksen olevan kaikissa olosuhteissa myös vastoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan oikeutta elämään sekä 3 artiklan kidutuksen kieltoa (Al-Saadoon ja Mufdhi v. Yhdistynyt kuningaskunta, 2.3.2010). Kyse on ehdottomasta kiellosta, josta ei ole esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklan mukaan mahdollista poiketa edes poikkeusoloissa.

Kuolemanrangaistusta voidaan edellä esitetyin perustein pitää riidattomasti Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena rangaistusmuotona.

Lakiehdotuksen mukaan vieraassa valtiossa määrätty kuolemanrangaistus voitaisiin tiettyin edellytyksin muuntaa Suomessa täytäntöön pantavaksi vapautteen kohdistuvaksi

seuraamukseksi. Ehdotus ei merkitsisi itsessään kuolemanrangaistukseen tuomitsemista tai kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoa Suomessa. Tosin sanonnallisesti lakiehdotuksen 3 §:n 2 momentissa puhutaan kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanosta (”... vapautteen kohdistuvaksi seuraamukseksi muunnettu kuolemanrangaistus voidaan 1 momentin mukaisesti panna täytäntöön Suomessa”).

Valtiosääntöoikeudelliseksi ongelmaksi suhteessa perustuslain 7 §:n 2 momentin kuolemanrangaistuksen kieltoon jää se, että muunnettu vapausrangaistus perustuu viime kädessä vieraassa valtiossa tuomittuun kuolemanrangaistukseen. Vaikka rangaistusta ei pantaisi täytäntöön kuolemanrangaistuksena, merkitsee se kuitenkin sitä, että rangaistus perustuu vieraassa valtiossa annettuun tuomioon, joka on edellä esitetyin perustein Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen. Pidän asetelmaa valtiosääntöoikeudelliselta kannalta ongelmallisena, koska tuomitun kuolemanrangaistuksen muuntamisen vapautteen kohdistuvaksi seuraamukseksi voidaan katsoa merkitsevän kannanottoa muualla tuomitun kuolemanrangaistuksen ja siihen johtaneen oikeudenkäynnin hyväksymisestä.

Kyse on Suomen oikeusjärjestelmän peruseriaatteisiin liittyvästä tulkinta-asetelmasta, jollaista ei meillä aikaisemmin ole ollut esillä. Hallituksen esityksen kansainvälisessä vertailussa ei ole esitetty yhtään Suomeen rinnastuvaa oikeusvaltiota, jossa olisi vastaavalla tavalla säädetty mahdollisuudesta muuntaa muualla tuomittu kuolemanrangaistus vapautteen kohdistuvaksi seuraamukseksi. Päinvastoin esimerkiksi Saksassa suhtaudutaan ehdottoman torjuvasti maan oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisen kuolemanrangaistuksen muuntamiseen ja täytäntöönpanoon Saksassa (ks. HE, s. 9-10).

Päädyn omassa arvioissani siihen, että muualla tuomitun kuolemanrangaistuksen muuntaminen vapausrangaistukseksi ja tällaisen rangaistuksen täytäntöönpano Suomessa olisi valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallista perustuslain 7 §:n 2 momentissa säädetyn ehdottoman kuolemanrangaistuksen kiellon kanssa. Säännös kieltää sekä tuomitseminen kuolemanrangaistukseen että sellaisen rangaistuksen täytäntöönpanon. Tällainen kiello kuuluu valtiosääntömme perusteisiin. Vaikka tuomittua kuolemanrangaistusta ei lakiehdotuksen mukaan pantaisi Suomessa täytäntöön kuolemanrangaistuksena, olisi kyse kuitenkin kuolemanrangaistuksen sisältävän tuomion täytäntöönpanosta. Edellä olevin perustein katson, että hallituksen esityksen sisältämä lakiehdotus tulee valtiosääntöoikeudellisista syistä hylätä.

Perustuslain 8 §:ssä säädetään rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta, jonka keskeisenä ulottuvuutena on taannehtivan rikoslain kielto. Sen mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Vastaavan rikosoikeudellinen laillisuusperiaate on kirjattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaan.

Kuten esityksen perusteluissa todetaan, nämä tulevat arvioitavaksi harkittaessa sitä, voidaanko esityksen mukainen muutos saattaa voimaan siten, että uutta lakia voitaisiin soveltaa myös taannehtivasti ennen sen voimaantuloa määrättyjen seuraamusten täytäntöönpanon siirtämiseen ja muuntamiseen (HE, s. 14). Esityksen perusteluissa muutosta luonnehditaan prosessuaaliseksi. Esityksen perustelujen mukaan ehdotetussa sääntelyssä kyse on ensisijaisesti menettelyllisestä muutoksesta. Oikeudellisesti kyse ei ole rangaistuksen määräämisestä tai toisessa valtiossa määrätyn rangaistuksen ankaroitumisesta, vaan jo tuomitun seuraamuksen täytäntöönpanon siirrosta ja menettelyn mahdollistamisesta kyseiselle seuraamuslajille. Muutoksessa ei siis perustelujen mukaan puututa tietyn teon rangaistavuuteen tai siitä määrättävään rangaistukseen, joista perustuslain 8 §:ssä ja sen taustalla olevissa kansainvälisissä sopimuksissa on niiden sanamuodon mukaisesti kyse (HE, s. 14). Hallituksen esityksessä on päädytty siihen, että kyse ei olisi taannehtivasta rangaistuksen määräämisestä tai seuraamuksen ankaroitumisesta perustuslain 8 §:ssä, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tai KP-sopimuksessa kielletyllä tavalla (HE, s. 15).

Sinänsä perustuslain 8 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artikla koskevat rangaistukseen tuomitsemista, eivät niinkään sen täytäntöönpanoa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön valossa asetelma ei ole kuitenkaan yksiselitteinen. Taannehtivan rikoslain kielto on ulotettu esimerkiksi lopullisen tuomion antamisen jälkeen toteutettuihin viranomaispäätöksiin, jotka tosiasiallisesti vaikuttivat tuomitun rangaistuksen alaan ja keston (esim. EIT:n suuren jaoston tuomio *Del Rio Prada v. Espanja*, 21.10.2013).

Suomen oikeusjärjestyksen soveltamisalalla ehdotettu lakimuutos merkitsisi olennaista muutosta vieraassa valtiossa kuolemanrangaistukseen tuomitun henkilön oikeusasemaan. Nykyisen lainsäädännön mukaan vieraassa valtiossa tuomittua kuolemanrangaistusta ei Suomessa voitaisi lainkaan panna täytäntöön perustuslain 7 §:n 2 momentista johtuvista

syistä. Kuolemanrangaistukseen tuomittuun henkilöön ei voitaisi Suomessa nykyisin kohdistaa muualla annetun tuomion perusteella rikosoikeudellisia seuraamuksia. Lakiehdotus merkitsisi tältä osin sitä, että vastaisuudessa henkilö voitaisiin määrätä kuolemanrangaistuksen sijasta jopa elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Tällaisessa tilanteessa ehdotus ei näyttäydy puhtaasti menettelylliseltä. Katson, että perustuslain 8 §:n rikosoikeudellinen laillisuusperiaate estää tällaisessa tilanteessa lain soveltamisen ennen sen voimaantuloa määrättyihin seuraamuksiin.

Hallituksen esityksessä lain soveltamisalaa ei ole rajattu koskemaan vain sen voimaantulon jälkeen tehtyjä rikoksia tai niistä annettuja tuomioita. Jos perustuslakivaliokunta katsoo edellä esittämästäni kannasta poiketen, että kuolemanrangaistuksen muuntamisesta Suomessa täytäntöön pantavaksi vapauteen kohdistuvaksi seuraamukseksi olisi mahdollista säätää tavallisella lailla perustuslain 7 §:n 2 momentin estämättä, tulisi lain voimaantulosäännökseen ottaa kuitenkin nimenomainen maininta, jonka mukaan ehdotettua sääntelyä ei voitaisi soveltaa ennen lain voimaantuloa annettujen tuomioiden täytäntöönpanoon. Pidän tätä edellytyksenä lain säätämiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.